

Societat, cultura i política en xarxa

Conversa entre J.L. Micó, Xavier Carbonell i Joan Mayans

Les plataformes *on line* han viscut en els darrers anys un creixement exponencial. Algunes han estat una moda passatgera, però d'altres tenen un fort impacte social que fa pensar que han vingut per quedar-se. És el cas de Facebook, la xarxa social amb més de 500 milions d'usuaris que permet, entre altres funcionalitats, compartir amb amics informació personal, comentaris i material audiovisual les vint-i-quatre hores del dia. Aquest fenomen ha obert el debat sobre si les xarxes socials han transformat de forma radical les relacions socials i com afecta aquest canvi els diferents entorns de les persones. Des de diverses perspectives en parlen Joan Mayans, investigador i president de l'Observatori de la Cibersocietat (www.cibersocietat.net); el Dr. Josep Lluís Micó, periodista, professor i coordinador del Grup de Recerca Digilab-Laboratori de Comunicació Digital de la Facultat de Comunicació Blanquerna-URL; i el Dr. Xavier Carbonell, psicòleg, professor i responsable del Grup de Recerca en Conductes Desadaptatives de la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna-URL.

Josep Lluís Micó: Pràcticament hi ha unanimitat a l'hora d'afirmar que les xarxes socials no són una moda. En el passat, semblava que altres aplicacions havien de canviar-nos la vida, per exemple Second Life, però realment no va ser així. En canvi, el cas de xarxes com Facebook o Twitter és molt diferent, oi? Per què?

Xavier Carbonell: Jo diria que, en principi, són una moda. El que passa amb les modes és que algunes es queden i d'altres que arriben amb molta força –com Second Life– no són útils i desapareixen. Però sembla que les xarxes socials sí que serveixen: ara tindran un boom, seguiran pujant, després baixaran però s'estabilitzaran possiblement amb una taxa de penetració força elevada.

Joan Mayans: Les xarxes socials com a tals no són una moda, però sí que hi ha molts aplicatius dels que ara conformen l'escenari de l'entorn 2.0 que cauran. Tot i que Facebook té pocs números d'acabar caient, d'aquí a cinc anys no serà el que coneixem ara. Facebook és un fenomen que està aquí per quedar-se, ja

que constitueix un canvi radical en les pautes de relació amb els altres.

JLM: Quan hi ha una novetat d'aquesta magnitud, les dues reaccions més habituals són, per una banda, el rebuig frontal, perquè desperta recels o fa por, i, per l'altra, l'entusiasme, el seguiment incondicional, el proselitisme. Creieu que el fet que hagin estat els joves els primers a adoptar les xarxes socials influeix en el tipus de relacions que tenen també els adults? És a dir, estan canviant les relacions per la influència dels joves als grans i no a la inversa, com històricament era habitual, dels grans als joves?

JM: Hi ha una pregunta que probablement en Xavier, com a psicòleg, podrà explicar millor i il·lustra aquesta qüestió: si la societat en general s'està juvenitzant o no. Personalment crec que l'adopció de noves tecnologies quasi sempre ha vingut donada per la joventut i potser sí que ho vinculària amb uns corrents més antropològics o sociològics del món contemporani, on els adults cada vegada fem més de joves i els joves fan cada vegada més

d'adults. No sé què és causa o conseqüència de què, però aquest canvi no és provocat només per les TIC o les xarxes socials. Crec que les xarxes socials són més producte d'aquesta pauta de comportament contemporània occidental que no el contrari.

XC: Per definició, les revolucions les porten els joves. Per exemple, en el món de la música, el rock'n'roll el van portar els joves, una nova forma d'entendre la música. El que potser passa és que el rock'n'roll durant molts anys el va seguir escoltant gent jove, i la gent jove que es feia gran. Però les persones que ja tenien 50 anys quan va néixer el rock'n'roll no el van adoptar.

JLM: En tot cas, tots dos heu coincidit a dir que les xarxes van néixer com una moda, tot i que, tenint en compte la dimensió que han adquirit en el present, ja no ho són. També heu comentat que estan alterant, modificant o aportant noves dimensions a les relacions socials. Les desnaturalitzen perquè perdem contacte físic o les enforteixen perquè ajuden a matisar o enriquir aquest contacte? És només una qüestió retòrica, formal, d'un entorn nou que té les seves normes, o això de debò influeix en les relacions directes?

JM: El registre comunicatiu propi que es dona en els mitjans electrònics és important, és substantiu. No és qüestió de si som més hipòcrites *on line* o si hi ha una contradicció entre les formes que utilitzem quan ens trobem cara a cara i les que utilitzem quan fem servir un canal digital. De fet, al llibre *Género Chat*, que va publicar Gedisa el 2002 vaig estar estudiant com el registre mateix de la comunicació en un entorn purament textual construïa realment el format de la relació. L'espai de relació, que

abans era un canal de xat però que igual podia ser el mur de Facebook o un correu electrònic, crea les seves pròpies normes i registres comunicatius. La relació que construïm a la xarxa té un registre propi diferent de quan ens veiem cara a cara, però també són diferents els nostres registres quan ens veiem cara a cara en funció d'on ens trobem; en un dinar familiar o si ens trobem en un pub per veure un partit de futbol, els codis també serien diferents.

JLM: Però són permeables?

JM: Per a mi són completament permeables, compatibles i es reforcen mútuament. No hi ha una relació on un registre o un canal en desvirtui l'altre. Estic segur que el meu entorn social és més ric gràcies al fet que tinc unes eines o uns espais de comunicació i de relació social que fa 20 anys no tenia.

XC: Sí, jo crec que és molt encertat el que dius: el mitjà és el missatge. El telèfon en el seu moment, ja no parlo del mòbil sinó del fix, ja va representar un canvi, la mateixa escriptura ja va representar un canvi. Abans el canal de comunicació era oral i, per tant, tots aquests nous canals el que fan és afegir noves possibilitats però res més, és un canvi que forma part del procés evolutiu. Quan parlem d'aquests temes penso molt en Darwin, perquè dels canvis que es produeixen només es mantenen els que són adaptatius i això provoca un canvi en l'individu i un canvi en la relació amb l'ambient. Doncs passa el mateix amb les xarxes: potser tu ara tens més relacions diferents de les que tenies abans, potser ara et relaciones més amb la gent que té Facebook i has deixat de relacionar-te amb una gent que ja no està en la teva ona.

Xavier Carbonell

“Abans, el canal de comunicació era oral i per tant tots aquests nous canals el que fan és afegir noves possibilitats, però res més, és un canvi que forma part del procés evolutiu”

JM: Però ara ja parlem de gent completament perifèrica, els que no tenen cap manera de comunicar-se digitalment.

JLM: Això és interessantíssim. Els vincles que teníem amb algunes persones amb les quals ens relacionàvem s'han afeblit perquè elles no estan connectades?

JM: T'ho poso a l'inrevés. Els vincles que podien quedar afeblits pel fet de no estar formant part de la xarxa social més immediata disposen a través de les xarxes socials de noves formes i motivacions per tal de formar-ne part. Per exemple, la meua mare -que viu a 800 quilòmetres- es posa un portàtil a casa i intenta aprendre'n el dia que veu que si no es connecta no pot veure les fotografies de la seva néta, perquè enviar una fotografia per correu postal s'ha acabat. Per tant, aquesta gent que es podia quedar al marge troba amb aquests possibles vincles afeblits una motivació per utilitzar-ho i com que és efectiu ho utilitzen. La corba de dificultat i utilitat està completament descompensada. Fa molts anys, en una presentació, recordo que el director de *Local Ret* ens deia que l'aplicatiu que ha fet penetrar més Internet en la franja d'edat de 50 anys endavant és el de Caprabo en línia.

JLM: En qualsevol cas, la teva mare té un avantatge i és que tu ets el seu fill. Si en lloc de ser qui ets i de dedicar-te al que et dediques, tinguessis una altra feina i un domini inferior de les eines tecnològiques, potser ella no s'hi veuria tan capaç.

JM: Però jo sóc investigador d'aquest àmbit. Cap dels meus arguments més acadèmics sobre noves tecnologies van tenir cap efecte en ella. No és una qüestió de ser un usuari molt avançat, sinó de tenir una pauta de comportament d'allò més fàcil, agafar unes fotografies i penjar-les. No cal ser un expert. De fet, els arguments més efectius, són els menys experts.

JLM: Sigui com sigui, ens queda molt per recórrer. El Parlament de Finlàndia ha declarat que Internet és un dret fonamental perquè el 95% de la població està familiaritzada amb aquesta plataforma. A Catalunya, o a Espanya en conjunt, amb prou feines arribem al 50%. Què us sembla si passem de les relacions socials a àmbits en què les xarxes socials tinguin altres aplicacions i utilitats, com l'escola, l'empresa o la política?

XC: Amb la crisi la gent que s'ha quedat sense feina fa servir ja no el Facebook sinó altres xarxes més professionals. És un canvi que neix d'una necessitat, en aquest cas trobar feina. Tu parlaves de la relació entre aprenentatge i efectivitat, no? Si un nou aprenentatge resulta efectiu es farà servir a l'escola, a l'empresa, a tot arreu. Potser a l'escola és més fàcil perquè ja hi ha un canal, les noves tecnologies que estan al servei del mestre per compartir coneixement. El que encara falta és el procés que podrien aportar aquestes xarxes. No és el docent qui imparteix coneixement amb un Power Point o que penja un document de treball, sinó que entre tots generem coneixement a través d'un instrument que es diu xarxa social i aquesta realitat trigarà més temps a arribar però possiblement els joves mestres aniran incorporant aquestes idees. La transmissió de coneixement ja no és unívoca, d'un sol canal, sinó que es genera d'una manera diferent.

JLM: Sense que això comporti cap risc perquè s'esvaeixi el principi d'autoritat del professor sobre l'estudiant, oi? Perquè si tendim a aquesta simetria absoluta, ens passem de moderns i d'oberts i acabem en l'extrem oposat, en què tan vàlid és el que diu l'últim dels alumnes com el docent expert en la matèria. Creieu que aquest perill és més teòric que real?

JM: Quant a l'escola, l'educació o l'aprenentatge, el que dic quasi sempre que em pregunten sobre la qüestió de canvis de rol és que el professor ha de fer de professor i l'alumne ha de fer d'alumne, independentment que l'alumne tingui unes competències tècniques, que en

algun cas en concret poden ser més evolucionades que les d'un mestre. El que hem de fer és solucionar aquesta situació: el mestre s'ha de preparar per ensenyar en un entorn diferent. Una de les claus de la renovació, perquè l'escola vagi al ritme necessari per poder seguir fent la seva feina en un món que ha canviat molt ràpidament en l'àmbit tecnològic, és invertir en el reciclatge dels mestres perquè puguin ser competents. No pot ser que perquè un alumne sàpiga més de Facebook se li desmunti al mestre el principi bàsic de la generació d'aprenentatge.

JLM: I tampoc pot ser que una metodologia construïda després d'anys d'esforç i pensament quedi anul·lada per una novetat d'aquesta mena.

JM: El professorat s'ha de reciclar potser amb més urgència que en altres moments de canvi i s'haurà de reciclar no només quant a continguts sinó quant a coneixements tècnics i pràctics. I no és tan difícil reciclar-se en aquest aspecte concret quan un nen de 12 anys ho pot fer perfectament. El grau d'exigència que li pot suposar a un professor no és tan elevat. D'altra banda, tot i que el mestre ha de seguir fent de mestre i s'ha de mantenir la jerarquia en la qual es recolza el mètode educatiu, hi ha tendències pedagògiques que diuen que l'alumne ha de participar activament, que les classes han de ser una mena d'obra col·lectiva on cadascú té el seu rol. El professor d'avui ha de fer de DJ; ja no ha d'estar component una música original i guardant el seu original en una caixa per portar-la a la següent classe, perquè els recursos estan a l'abast de tothom. No es pot explicar la Segona Guerra Mundial com una successió de fets, no té cap va-

lor perquè aquesta informació està a tot arreu; en canvi, connectar uns fets amb uns altres per elaborar un discurs és un recurs, un procediment que no està a la Viquipèdia ni en una successió de dades.

JLM: Sense renunciar a afegir-hi material de collita pròpia. El DJ només punxa, però també cal que hi hagi compositors i intèrprets.

JM: És clar, però el *copy-paste* que fa un DJ el fa a base d'elaborar diferents peces per donar un sentit personal ubicat en un entorn en concret, en aquella classe en concret i en aquells alumnes en concret. Aquesta "localització" sempre és diferent i original.

JC: El risc sempre hi és. També hi havia el professor que es va sentir amenaçat per les fotocòpies perquè allò que havia d'explicar a classe l'alumne ja ho portava fotocopiada. Les tecnologies haurien d'implicar un canvi en la manera d'entendre l'educació; no vol dir que un mestre deixi de fer de mestre però, com tu deies, ha de tenir un paper diferent.

JLM: Us preguntava també per la política. En una època en què una pseudodisciplina com el màrqueting polític ha aconseguit tant de predicament, no us fa l'efecte que aquestes eines, sobretot després del boom posterior al triomf de Barack Obama als EUA, propicien que hi hagi més màrqueting que política?

JM: Però és que fer política és fer màrqueting. Governar és una altra cosa perquè al capdavant fer una bona campanya electoral és una qüestió que s'acaba el dia que hi ha eleccions. La campanya és comunicació, és màrqueting, i ha estat així des del temps d'Atenes i dels sofistes. Al cap

---

Joan Mayans

“Crec que les xarxes socials, les TIC, tenen una influència molt gran en política perquè democratitzen com a mínim l'accés o la transparència cap al governant”

---

i a la fi, la retòrica política atenenca també era un mitjà de comunicació.

JLM: Us en poso un exemple. Un industrial fa molt bon màrqueting de la seva empresa, llavors li fan moltes comandes i quan les ha d'atendre resulta que té la fàbrica buida, perquè realment no elabora res, només es dedica al màrqueting. Crec que hi ha una diferència notable.

JM: Fer de polític o la política com a retòrica és una qüestió de màrqueting i governar és una altra cosa. La dicotomia entre màrqueting polític i política per a mi no existeix. En canvi fer de polític i fer de governant sí que és diferent.

JLM: Per a mi, són dos aspectes indissociables.

XC: Abans em sorprenien les campanyes televisives dels EUA. Ara em sorprenen les campanyes que fan servir les xarxes socials. És aquest procés de vendre el producte de la millor manera, de la manera que es considera més convenient per aconseguir els objectius, amb televisió, amb retòrica, amb xarxes socials... Com sigui sempre estarem intentant vendre aquest producte.

JLM: Llavors coincidiu en la resignació absoluta davant dels missatges buits.

JM: Crec que les xarxes socials, les TIC, tenen una influència molt gran en política perquè democratitzen com a mínim l'accés o la transparència cap al governant. Avui dia

si un alcalde no té bloc, per a mi és sospitós. Si no utilitza el canal més directe que podia tenir per parlar amb la ciutadania em sembla que o bé tecnològicament no és competent, per tant el fa un governant poc preparat, o bé es tracta d'una persona que vol ocultar alguna cosa i per tant és un governant poc de fiar.

JLM: La conclusió, doncs, seria que és bo fer màrqueting polític a través d'aquestes eines precisament perquè permeten prescindir dels professionals del màrqueting. Si Barack Obama respon amb la seva Blackberry als correus electrònics que li arriben i els comentaris que li deixen al mur del Facebook i alhora va twittejant constantment, queda anul·lat el paper de l'intermediari. És això?

JM: No del tot. Hi ha intermediaris prescindibles i n'hi ha d'imprescindibles. Dependrà del valor que aportin. Un periodista o un expert en estratègia comunicativa tenen un paper significatiu. Tant per explicar l'acció de govern com per reclamar transparència en aquesta acció, les tecnologies no tenen un equivalent a abans, són molt importants. Això no treu, però, que aquests intermediaris amb valor puguin conviure amb la font informativa directa.

JLM: Abans dèiem que si un nen de 12 anys ho pot fer, com no ho ha de fer un mestre o un polític. Llavors, com ha de ser l'educació dels pares als fills en aquest àmbit?

JM: Jo crec que el pare ha de fer de pare i no en pot defugir ni negligir pel fet que li faci mandra saber com funciona Facebook.

XC: I si no en sap?

JM: En 10 minuts saps com va. És com pensar que pel fet que un nen sàpiga fer servir el comandament de la televisió ha de fer la programació de la televisió. No té res a veure una cosa amb l'altra. Els pares no podem defugir la responsabilitat que tenim pel fet que ens faci mandra, que no en sapiguem o perquè ens faci por una determinada tecnologia. Els pares hem d'ensenyar els fills a viure en aquest món, i aquest món que trobaran els nostres fills serà intensament tecnològic, més encara del que ho és avui dia. El fet de dir “busca't la vida”, o pitjor encara “això no es toca”, és treure als teus fills una creua o moltes de les coses amb les quals hauran de caminar per la vida. No hi ha millor manera de garantir que acabin trepitjant fang que no fent el que hem de fer, que és acompanyar-los en aquest aprenentatge. I si per fer-ho hem d'aprendre durant 10 minuts com funciona una plataforma determinada, només hi ha una resposta èticament responsable: posar-s'hi.

XC: Els pares tenen aquesta responsabilitat i l'han tingut sempre, de manera que no poden renunciar-hi. El que passa és que a vegades demanem als pares que siguin

perfectes, que siguin capaços d'aprendre les tecnologies que coneixen els seus fills i un pare pot tenir el dret que no li interessi algun d'aquests aplicatius. Tot i així, els pares ni podem dir als fills que se les arreglin sols davant l'ordinador ni tampoc prohibir-los-hi l'accés. Cap de les dues postures ens portaran enlloc. Potser els fills ens ensenyen algunes coses i els pares hem de tenir la capacitat també d'aprendre d'ells. No hem de ser el seu mestre en tot, no hem de tenir les claus de totes les possibles revolucions que passen en el món, que n'hi ha moltes. El món evoluciona contínuament i no podem tenir tanta responsabilitat com a pares com per conèixer-ho tot i poder guiar els nostres fills en tot.

JLM: Els pares tenen dret a no saber-ho tot, però també és cert que tenen por. Segons l'últim informe de l'Eurobaròmetre, els percentatges de casos de menors que havien denunciat assetjament a través d'Internet o del mòbil, o que havien rebut material violent o pornogràfic, eren molt reduïts. La proporció més elevada era la dels nens que demanaven ajuda als pares perquè se'ls havia penjat la màquina o perquè tenien algun virus. Així de simple. Les addicions són un altre assumpte. En Xavier en sap més...

XC: Nosaltres vam començar a estudiar el tema de les addiccions i hem anat evolucionant bastant. Primer ens vam preguntar si l'addicció a substàncies podria donar-se també a algunes tecnologies, concretament Internet, de la mateixa manera que es pot ser addicte a una conducta, al joc, al sexe, al treball o a les compres. Després hem descobert que Internet no és una addicció en si, només és el mitjà per a algunes addiccions. Per exemple, en lloc d'anar a jugar al casino es juga a través d'Internet.

JLM: Internet és l'eina, la plataforma, però l'addicció és el joc.

XC: També pot passar que una persona que podria tenir un trastorn sexual, a través d'Internet troba els recursos que d'una altra manera li hauria estat molt difícil d'aconseguir (fotografies, contactes, etc). També hi ha gent que passa molt de temps consultant pàgines de viatges, d'animals o de qualsevol altra cosa: ho podem atribuir a una addicció? Més que una addicció és una pèrdua de temps; i què passa si aquesta pèrdua de temps es produeix a la feina? Pot ocasionar problemes però no seria una addicció. Creiem que només és possible pensar que hi ha una addicció quan una persona es construeix una identitat nova, quan estableix una relació d'anonimat i utilitza Internet per alterar el seu estat de consciència, com l'efecte que es pretén aconseguir amb les drogues. Però hi ha fronteres que són difícils de distingir. Els meus alumnes expliquen que van passar una etapa "enganxats

---

Josep Lluís Micó

“Segons l'últim informe els percentatges de casos de menors que havien denunciat assetjament a través d'Internet o del mòbil, o que havien rebut material violent o pornogràfic, eren molt reduïts”

---

al Messenger”. Què vol dir? Doncs que com a fruit de la seva etapa evolutiva de l'adolescència van “perdre el temps” amb el Messenger. No és que siguin addictes a Internet ni addictes al Messenger. L'adolescència ha passat i ja està. Però quan una persona xateja amb desconeguts i es fa passar per una altra, podria esdevenir una addicció? Podria, però només és un condicionant.

JM: Estic tan content de sentir a un psicòleg dir això! Perquè fa 15 anys que discuteixo amb psicòlegs precisament perquè crec que durant molts anys s'ha patologitzat un comportament que no era patològic. I això passava sobretot per una qüestió de distància, de mandra, de por, d'incomprensió, per entendre realment com funcionaven unes dinàmiques socials que eren noves.

JLM: Dels pocs estudis empírics que hi ha centrats en les xarxes socials, en destaca un, de la Universitat de Harrisburg, a Pensilvània, on van tenir una setmana un grup de 800 alumnes, professors i personal d'administració i serveis sense poder-se connectar. Hi van detectar alguns casos d'estrès, i, a mi, em van cridar l'atenció les conclusions de la recerca perquè, quan les vaig llegir fredament, vaig pensar que jo podria ser un d'ells: obligar algú a passar més d'una setmana desconnectat em sembla cruel.